

UN MORMÂNT DIN EPOCA ROMANĂ DESCOPERIT LA ALBA IULIA – DEALUL FURCILOR (STR. IZVOR, F.NR.)

Zona arheologică Dealul Furcilor este binecunoscută în literatura de specialitate. Săpăturile arheologice la care dorim să ne referim pe parcursul studiului de față, și ale căror rezultate le vom prezenta sintetic în rândurile de mai jos, s-au desfășurat sub forma cercetărilor preventive¹.

Istoricul cercetărilor cu privire la situl în discuție relevă faptul că pe parcele aflate în imediata apropiere au mai fost efectuate cercetări arheologice preventive în ultimii ani, care au scos în evidență un nivel de locuire de epocă romană², descoperiri aparținând perioadei Evului Mediu timpuriu³, ori lipsa materialelor sau depunerilor de interes arheologic⁴. De asemenea, pe partea stângă a drumului de acces, în apropierea zonei care face obiectul cercetării noastre, săpăturile executate în condițiile unui șantier de salvare nu au condus la depistarea de artefacte arheologice⁵. La 50 m de str. Izvor, în apropierea Fabricii de Porțelan, cu prilejul efectuării unor săpături de descărcare de sarcină arheologică, au fost dezvelite morminte de epocă romană de inhumație și incinerare⁶, precum și un mormânt medieval⁷.

Perimetrul supus cercetării este situat pe partea dreaptă a drumului de acces dinspre B-dul Încoronării spre Fabrica de Porțelan (**fig. 1**).

La culegerea detaliilor planimetrice și altimetrice a fost utilizată stația totală Leica TC302. Pentru detaliile planimetrice s-a folosit ca și metodă de măsurare metoda radierii, iar din punct de vedere altimetric s-a folosit metoda nivelmentului trigonometric la distanță mică⁸. Toate datele au fost măsurate și raportate pe plan în sistem de proiecție Stereo 70 și sistem de referință Marea Neagră 1975, pe elipsoid Krassowsky⁹. Raportarea în plan și redactarea planului topografic au fost realizate cu ajutorul soft-ului ArcGIS Desktop 8.3¹⁰.

Pentru verificarea stratigrafiei și a posibilelor depuneri de interes arheologic, a fost trasată o suprafață (Sp I/2005) de 9,5 x 9,5 m, împărțită în patru carouri de 4 x 4 m și cu martori în cruce de 1,5 m. Notarea carourilor a fost realizată potrivit principiului tablei de șah, respectiv cu cifre (1, 2) pe axa N-S și litere (A, B) pe axa V-E. Ulterior, descoperirea în caroul 2B a unui mormânt de inhumație (M1) a determinat deschiderea, pe latura de sud, a unei casete (C I) de 2,5 x 1 m (**foto 1**).

¹ Cercetarea arheologică a fost efectuată în perioada 18 iulie - 5 august a.c., în urma semnării contractului nr. 3132/18.07.2005 și a obținerii autorizației de cercetare arheologică preventivă nr. 251/2005, emisă de Direcția Generală a Patrimoniului Cultural Național, din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor. În baza documentației depuse la DJCCPCN Alba de către D-na Mihaela Cojan, s-a impus efectuarea unei săpături de descărcare de sarcină arheologică pe o suprafață de aprox. 90 mp, pentru un proiect ce viza construirea unei „locuințe familiale”.

² Radu Ciobanu, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia – Apulum II – Dealul Furcilor – str. Izvor, f.nr.*, în *Patrimonium Apulense*, II, 2002, p. 138-139; Constantin Inel, *Raport preliminar de cercetare arheologică pe terenul amplasat în Alba Iulia str. Izvorului f.nr.*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004, p. 202-206.

³ Radu Ciobanu, Gabriel T. Rustoiu, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia – Apulum II – Dealul Furcilor – str. Izvor, f.nr.*, în *Patrimonium Apulense*, II, 2002, p. 137-138.

⁴ Radu Ciobanu, *Raport privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia – Dealul Furcilor, str. Dealul Furcilor și str. Izvor (Apulum II)*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 2003, p. 33-34; Marius Ciută, Aurel Dragotă, *Cercetări arheologice de descărcare de sarcină arheologică în Alba Iulia, Dealul Furcilor (str. Izvor)*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004, p. 196-201.

⁵ Iuliu Paul, Mihai Gligor, Paula Mazăre, Gabriel T. Rustoiu, *Raport asupra săpăturii de salvare efectuate în cadrul sitului arheologic de la Alba Iulia – Dealul Furcilor, str. Izvor, f.nr.*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 2005, p. 40.

⁶ Radu Ciobanu, *Raport privind săpăturile arheologice de la Alba Iulia – Dealul Furcilor, Întreprinderea Apulum S.A. Alba Iulia*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, 2003, p. 25-26.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Vezi Marius Breazu, Tudor Borșan, Ionuț Maican, *Aplicații ale tehnicilor și metodelor moderne în cadrul cercetărilor arheologice de salvare – topografia digitală*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004, p. 111-127.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

Situația stratigrafică se prezintă astfel: 0 - 0,10 m – nivel vegetal de culoare neagră-cenușie; 0,10 - 0,25 (30) m – nivel cu pământ negru-cenușiu, sporadic cu materiale arheologice (fragmente ceramice romane și material osteologic), fără însă a constitui un nivel de locuire; 0,25 (30), pe alocuri începând cu 0,45 (50) m – nivel cu pământ gălbui, lutos-nisipos, fără conținut arheologic (**fig. 4**).

În caroul 2B, lângă profilul E, la 0,45 m adâncime, a fost descoperită o monedă din bronz¹¹.

În suprafața amintită au fost identificate 5 complexe de tip adâncit, denumite C1-C4 și M1 (**fig. 2**). Complexul C1, cu un traiect ENE-VSV, a fost identificat pe diagonala caroului 1A și în colțurile de NV ale carourilor 1B și 2A și se adâncește până la 0,70 m. Din pământul negru-cenușiu de umplură s-au recoltat materiale ceramice și de construcție romane, precum și numeroase fragmente osteologice, în general aparținând unor animale de talie mare (bovine) și mijlocie (ovine, suine). Alături de acestea, s-au înregistrat ca material special un fragment dintr-un ac de os, un jeton confecționat dintr-un fragment de amforă, un fragment de sticlă și mai multe cuie de fier. Prin materialele descoperite, complexul ar putea fi considerat drept groapă menajeră. Există posibilitatea, plecând de la formă și traiect, ca acest complex să fi fost un șanț de mai mari dimensiuni, ulterior dezafectat și folosit pentru aruncarea resturilor menajere.

Complexele C3 și C4 urmează același traiect ENE și VSV și sunt aproximativ paralele. Ele au fost surprinse în carourile 1B, 2A (C3) și 2B (C4). Ambele pornesc din stratul negru-cenușiu și se adâncesc până la 0,47 m (C3) și 0,58 m (C4). Au forma unor șanțuri de mici dimensiuni, fără material arheologic, motiv pentru care ar putea fi interpretate ca șanțuri de drenaj sau de delimitare a unei proprietăți. Nu este exclusă nici apartenența acestora la o perioadă mai recentă. La o descoperire asemănătoare, dintr-un areal apropiat, în încercarea de a se găsi funcționalitatea unui astfel de complex adâncit, s-a emis ipoteza unui șanț de canalizare sau rezultatul unor procese naturale, fără legătură cu o intervenție antropică¹².

Complexul C2 reprezintă o groapă surprinsă pe latura sudică a caroului 2B și în caseta C1, unde se identifică cu marginea de SV a M1. Dat fiind faptul că, în urma golirii, în interiorul ei au fost descoperite fragmente de cărămizi din capacul mormântului, considerăm că groapa a avut drept scop jefuirea acestuia. Practica este frecventă¹³, fiind foarte probabil ca jefuirea să se producă în epocă¹⁴. Pe profilul sudic al caroului 2B, groapa a fost observată cu claritate, coborând din nivelul negru-cenușiu până la - 0,65 m față de nivelul actual al solului (**foto 2**).

Cea mai importantă descoperire o constituie un mormânt de inhumație – notat M1 – în sarcofag (cistă) din cărămizi (**foto 4**). Orientat ENE-VSV, sarcofagul are o formă ușor trapezoidală, cu lungimea de 1,50 m și lățimea maximă de 0,70 m (**fig. 3**). A fost edificat din 6 rânduri de cărămizi, cu dimensiunile de aprox. 38 x 15 cm, legate între ele cu mortar (**foto 5**). Capacul a fost realizat tot din cărămizi având cca. 38 x 30 cm, dispuse orizontal. După resturile păstrate peste cărămizile ce formau capacul sarcofagului, putem presupune că acesta a fost acoperit cu un strat consistent de mortar. Datorită execuției foarte bune și a calității materialelor, sarcofagul de cărămidă s-a conservat perfect¹⁵.

În urma golirii mormântului, au fost găsite foarte puține resturi osteologice umane, în principal dinți. Lipsește scheletul uman, precum și inventarul, fapt ce întărește convingerea că mormântul a fost profanat. Dimensiunea sarcofagului, dar și resturile osteologice conduc la ideea că mormântul a aparținut unui copil. Baza sarcofagului nu a fost pavată, astfel că fundul

¹¹ Facem precizarea că moneda este puternic corodată, astfel că determinarea piesei nu a fost posibilă până la momentul predării studiului la tipar.

¹² Marius Ciută, Aurel Dragotă, *Cercetări arheologice de descărcare de sarcină arheologică în Alba Iulia (str. Brândușei - Lalelelor)*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004, p. 191, fig. 4, 5.

¹³ Aurel Dragotă, Gabriel T. Rustoiu, *Raport privind cercetările executate pentru descărcarea de sarcină arheologică a terenului din str. Calea Moșilor*, F.N.R. (Obiectiv: Complex comercial Profi), în *Patrimonium Apulense*, III, 2003, p. 132.

¹⁴ Dumitru Protase, *Necropola orașului Apulum. Săpăturile din anii 1970-1971*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 135.

¹⁵ Toate cărămizile au fost recuperate și a fost întocmită întreaga documentație în vederea restaurării, pentru ca, în final, sarcofagul să fie expus spre vizitare la Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.

mormântului, a fost executat direct în steril (**foto 6**). De asemenea, pe fund s-au putut constata urme de var, fapt confirmat și în cadrul altor descoperiri de aceeași factură¹⁶. Adâncimea mormântului, considerată de la nivelul actual al solului, este de 1,50 m.

În mortarul de pe latura lungă, de NV a mormântului, aproape de fundul acestuia, a fost descoperit un ac de păr din os (**foto 7**). Acul este de culoare alb-gălbuie, cu suprafața foarte bine șlefuită și lustruită și cu corpul de secțiune circulară, subțiat progresiv spre vârf. Acesta a fost fracturat în vechime, astfel că lungimea actuală este de 9,8 cm. Prin forma extremității proximale sau a capului, de trunchi de piramidă, delimitat de corp printr-un guler și două renuri, acul se înscrie în tipul V2 la Gudea-Bajusz¹⁷ sau tipul 1.7 la Ciugudean¹⁸. Artefacte asemănătoare au fost documentate la Apulum¹⁹ și la Porolissum²⁰.

Putem concluziona că acest tip de mormânt este specific epocii romane și se datează în sec. II-III d.Hr., conform inventarului funerar asociat, recuperat din morminte similare²¹.

Pe teritoriul anticului Apulum, morminte de aceeași factură au mai fost cercetate în necropola mare a orașului Apulum²², situată între Cetate și Partoș, pe „Podei”, precum și în necropola „Apulum II”²³ din apropierea șoselei Alba Iulia-Zlatna și Apulum II – „Stadion”²⁴.

Rămâne ca cercetări viitoare să ne edifice dacă suntem în fața unui mormânt izolat sau acesta se încadrează în necropola romană deja cunoscută, din zona Dealul Furcilor (Podei).

Fără a constitui o descoperire spectaculoasă, cum este de pildă sarcofagul cu boltă descoperit la Apulum²⁵, mormântul de înmușcare în sarcofag din cărămizi, dezvelit și cercetat la Alba Iulia, Dealul Furcilor (str. Izvor, f.nr.) – din cazul prezentat aici – se înscrie în tipologia și problematica cunoscută a arheologiei funerare din Dacia romană.

MIHAI GLIGOR, PAULA MAZĂRE, MARIUS BREAZU

¹⁶ Dumitru Protase, *op. cit.*, p. 135, nota 3.

¹⁷ Nicolae Gudea, Istvan Bajusz, *Ace de păr din os de la Porolissum. Câteva observații în legătură cu ace din os pentru prins părul din Dacia Romană*, în *Acta Musei Porolissensis*, XXIV-XXV, 1990-1991, p. 85-86.

¹⁸ Daniela Ciugudean, *Obiectele din os, corn și fildeș de la Apulum*, Alba Iulia, Bibliotheca Musei Apulensis V, 1997, p. 20.

¹⁹ *Ibidem*, pl. X/5.

²⁰ Nicolae Gudea, Istvan Bajusz, *op. cit.*, pl. XIX.

²¹ Dumitru Protase, *op. cit.*, 154-157; Vasile Moga, *Cercetări arheologice la Apulum*, în *Apulum*, XXIV, 1987, p. 166; Aurel Dragotă, Gabriel T. Rustoiu, *op. cit.*, p. 132-133; Mihai Bărbulescu (coord.), *Funeraria dacoromana. Arheologia funerară a Daciei Romane*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 58.

²² Dumitru Protase, *op. cit.*, p. 134, fig. 6/1-5; *Repertoriul Arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, Bibliotheca Musei Apulensis II, 1995, p. 40-41.

²³ Vasile Moga, *op. cit.*, p. 166, fig. 7/1-4.

²⁴ Constantin Inel, Matei Drâmbărean, Adrian Gligor, Aurel Dragotă, Radu Ciobanu, Gabriel T. Rustoiu, Dorin O. Dan, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Alba Iulia – Apulum II – „Stadion” – campania martie-aprilie 2002*, în *Patrimonium Apulense*, II, 2002, p. 142-145.

²⁵ Ion Berciu, Wanda Wolsky, *Un nou tip de mormânt descoperit la Apulum și problema sarcofagelor cu boltă din imperiul roman*, în *Apulum*, IX, 1971, p. 375-433.

A ROMAN TOMB FOUND AT ALBA IULIA – DEALUL FURCILOR (STR. IZVOR, F.NR.)

SUMMARY

Dealul Furcilor is a well-known archaeological area. The results presented in this paper come from archaeological excavations made there. In recent years, there has been much archaeological research in the area, which revealed signs of Roman habitation, Roman inhumation and cremation tombs and early medieval habitation. Sometimes no materials or deposits of archaeological interest were found. The area under research is situated on the right side of the access road from B-dul Încoronării to the Porcelain Factory.

The most important discovery is an inhumation tomb – called M1 – in a brick sarcophagus. The sarcophagus is oriented ENE - WSW and has a slightly trapezoidal shape, 1.50 m in length and 0.70 m maximum width. The sarcophagus was made of six rows of bricks (having approximately 38 x 15 cm) bound together with mortar. The lid was also made of bricks having approximately 38 x 30 cm and being disposed horizontally. When the coffin was emptied, very few human bones were found, mainly teeth. Due to the fact that the human skeleton, as well as the tomb inventory, was missing, we could presume that the tomb was robbed. The dimensions of the sarcophagus and the bone remains suggest that we are dealing with the tomb of a child. The bottom of the sarcophagus was not paved and thus the bottom of the coffin was made directly in the ground. The depth of the tomb is 1.50 m from ground level. A hairpin made of bone was found in the mortar on the long, north-western side of the coffin, near its bottom.

We may draw the conclusion that this tomb is typical of the Roman period and dates back to the 2nd-3rd centuries AD. Similar discoveries have been made in the main necropolis of the ancient Apulum (“Podei”, located between Cetate and Partoș), in the “Apulum II” cemetery, situated near the road from Alba Iulia to Zlatna, as well as on the “Apulum II – “Stadium”.

Further research will show whether this has been an isolated discovery, or if this tomb belongs to the already known and much studied Roman necropolis from Dealul Furcilor (Podei) .

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Photo 1. Alba Iulia – str. Izvor w.no., general view of Sp I/2005.
- Photo 2. Alba Iulia – str. Izvor w.no., square 2B containing tomb M1.
- Photo 3. Alba Iulia – str. Izvor w.no., M1 – detail of the outline of the pit dug in order to rob the tomb and of the mortar remains from the lid.
- Photo 4. Alba Iulia – str. Izvor w.no., M1 – detail of the remains from the brick lid of the sarcophagus.
- Photo 5. Alba Iulia – str. Izvor w.no., M1 – detail of the brick sarcophagus.
- Photo 6. Alba Iulia – str. Izvor w.no., detail of the M1 tomb pit, after dismantling the sarcophagus.
- Photo 7. Alba Iulia – str. Izvor w.no., hairpin made of bone, M1.
- Fig. 1. Alba Iulia – str. Izvor w.no., plan outlining the area of interest.
- Fig. 2. Alba Iulia – str. Izvor w.no., map of the research units and archaeological sites.
- Fig. 3. Alba Iulia – str. Izvor w.no., detailed plan of tomb M1.
- Fig. 4. Alba Iulia – str. Izvor w.no., stratigraphic profiles.

Foto 1. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., imagine de ansamblu Sp I/2005.

Foto 2. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., caroul 2B cu surprinderea mormântului M1

Foto 3. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., M1 – detaliu cu conturul gropii de jefuire a mormântului și cu resturile de mortar de la capac

Foto 4. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., M1 - detaliu cu resturile capacului din cărămidă al sarcofagului

Foto 5. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., M1 – detaliu cu sarcofagul din cărămidă

Foto 6. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., detaliu cu groapa mormântului M1, după demontarea sarcofagului

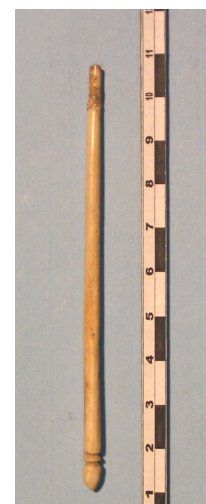

Foto 7. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., ac de păr din os, M1

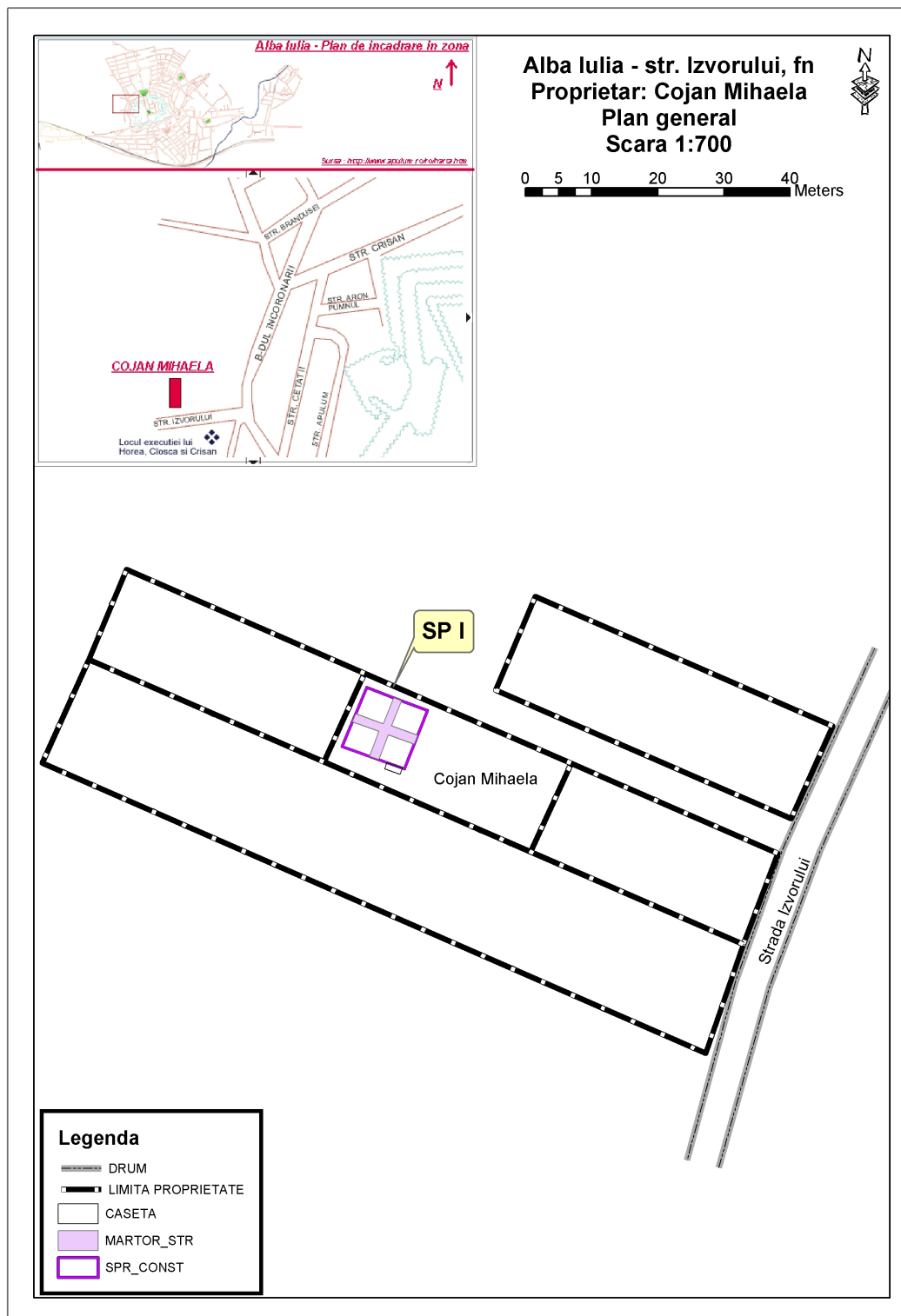

Fig. 1. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., plan de încadrare în zonă

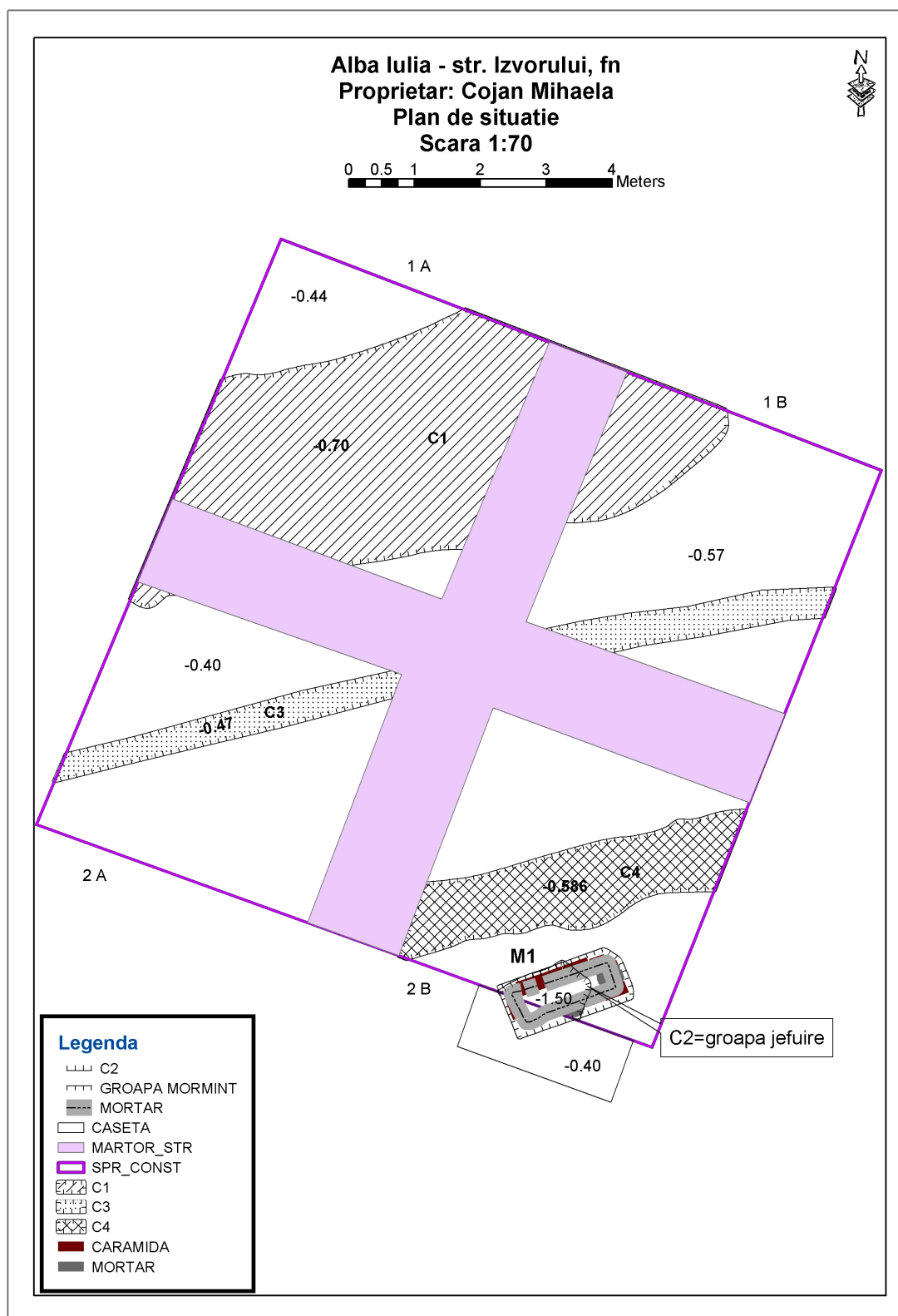

Fig. 2. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., plan cu dispunerea unităților de cercetare și a complexelor arheologice

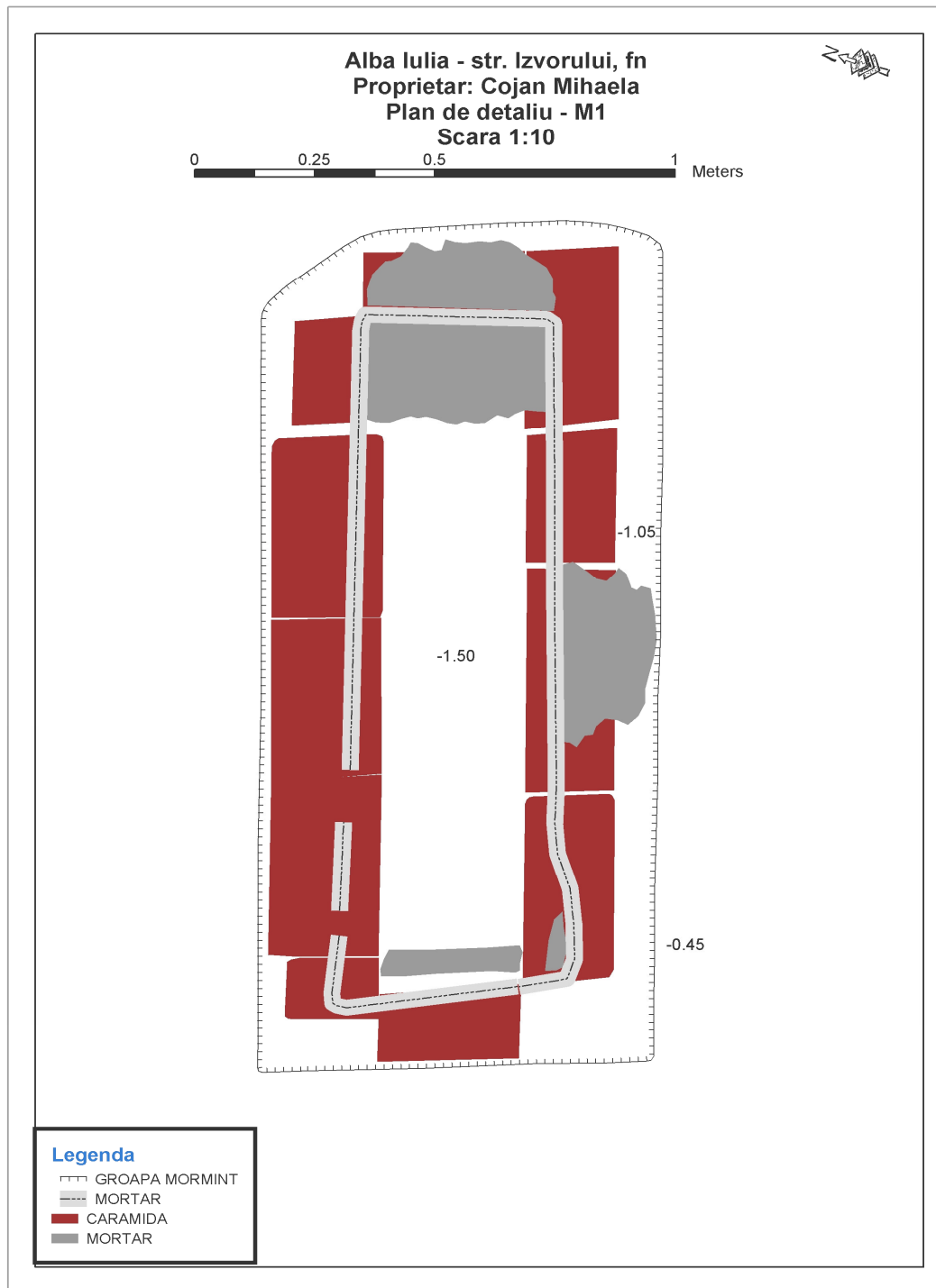

Fig. 3. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., plan de detaliu cu mormântul M1

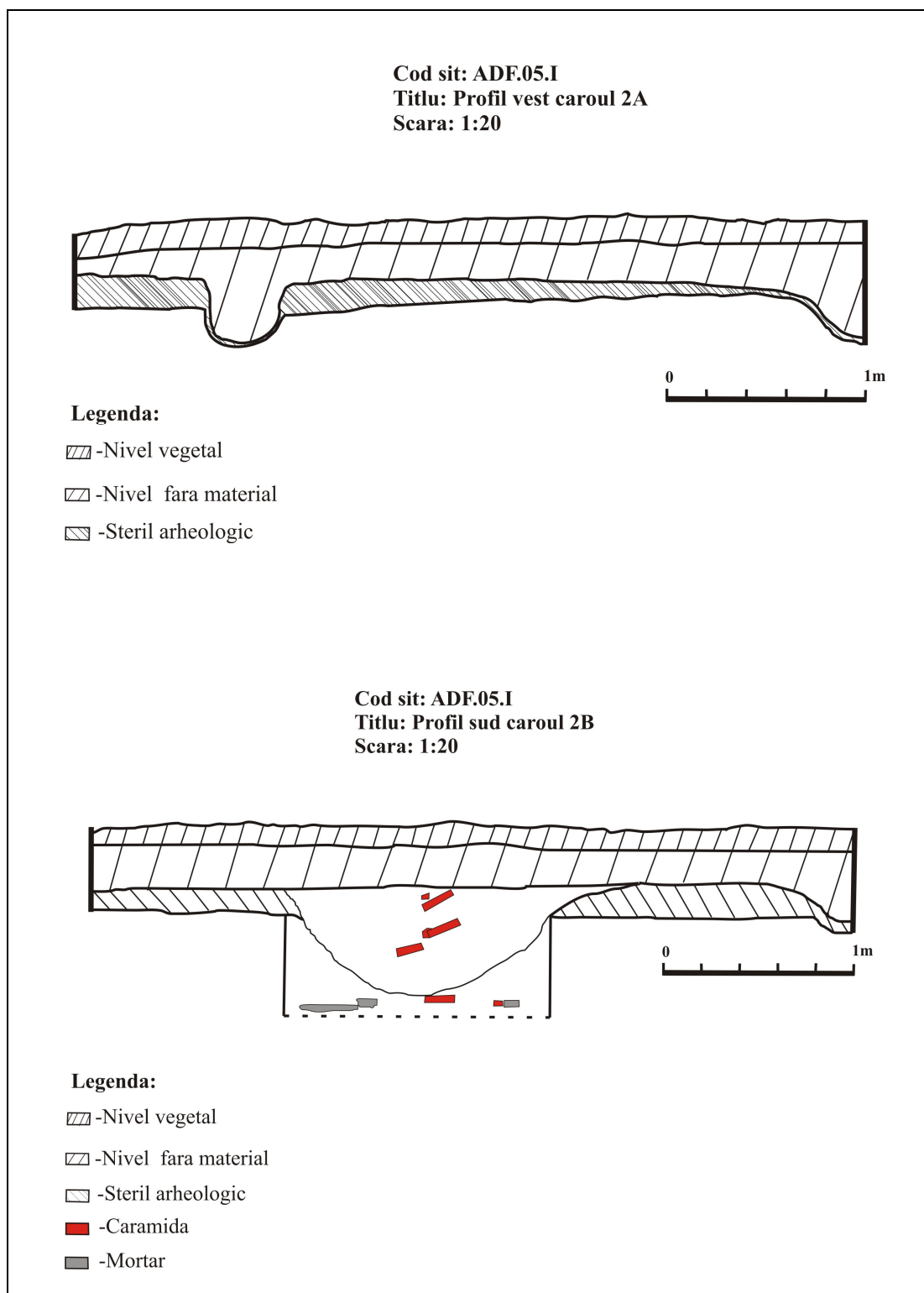

Fig. 4. Alba Iulia – str. Izvor f.nr., profile stratigrafice